

Μεταναστευτική πολιτική και γήρανση του πληθυσμού

Χρήστος Μπάγκαβος, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Τρία μέρη

1. Πληθυσμός, μετανάστευση, δημογραφική γήρανση και εργατικό δυναμικό στην Ελλάδα (1990-2010)
2. Δημογραφική γήρανση, μετανάστευση και δυνάμει απασχολούμενος πληθυσμός: οι προοπτικές εξέλιξης
3. Δημογραφική γήρανση και μετανάστευση: ζητήματα μεταναστευτικής πολιτικής

1.

**Πληθυσμός, μετανάστευση, δημογραφική
γήρανση και εργατικό δυναμικό στην Ελλάδα
(1990-2000)**

1.1. Η δημογραφική διάσταση των επιπτώσεων της μετανάστευσης

1.1.α. Η παρουσία του αλλοδαπού πληθυσμού αποτέλεσε ιδιαίτερα σημαντικό παράγοντα για την αύξηση του συνολικού πληθυσμού στην Ελλάδα στην δεκαετία του 1990 και για την συγκράτηση της πληθυσμιακής μείωσης στην δεκαετία του 2000 (Διάγραμμα 1).

1.1.β. Η επίπτωση παρουσιάζεται αισθητά διαφοροποιημένη για τις διάφορες ηλικιακές ομάδες (Διάγραμμα 2) και συγκεκριμένα :

β1) συγκράτηση της μείωσης του πληθυσμού ηλικίας 0-14 και λιγότερο του πληθυσμού των παραγωγικών ηλικιών 15-64 ετών

β2) οριακή συμβολή στην μεταβολή του αριθμού των ατόμων ηλικίας 65 ετών και άνω και

β3) σχετικά σημαντική συμβολή στην αύξηση του πληθυσμού ηλικίας 50 έως 64 ετών.

1.1.γ. Παρόλα αυτά, η παρουσία του αλλοδαπού πληθυσμού δεν επηρέασε ιδιαίτερα, παρά μόνο επιβράδυνε οριακά, την διαδικασία της δημογραφικής γήρανσης η οποία, εντάθηκε διαχρονικά (Διάγραμμα 3).

1.2. Η επίπτωση της μετανάστευσης στις μεταβολές του εργατικού δυναμικού

1.2.α. Η μετανάστευση επηρέασε την διαχρονική εξέλιξη του μεγέθους του εργατικού δυναμικού στην Ελλάδα. Η επίδραση αυτή είναι καθαρά φύσης δημογραφικής, αφού η συμμετοχή των αλλοδαπών στην αγορά εργασίας σημείωσε ασθενείς μεταβολές.

Πιο συγκεκριμένα:

α1) Ο ρόλος της ήταν ιδιαίτερα σημαντικός στη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 αφού περίπου το 55% της συνολικής αύξησης του εργατικού δυναμικού συνδυάστηκε με την παρουσία του αλλοδαπού πληθυσμού (Διάγραμμα 4).

α2) Η επίπτωσή της στην επιβραδυνόμενη αύξηση του συνολικού εργατικού δυναμικού στη δεκαετία του 2000 ήταν σχεδόν αμελητέα.

1.2.β. Η αντίστοιχη επίπτωση των γηγενών σχετίζεται πολύ περισσότερο με την αυξανόμενη συμμετοχή τους στην αγορά εργασίας (ουσιαστικά με την αυξανόμενη παρουσία των γυναικών στην αγορά εργασίας) και λιγότερο με τον δημογραφικό παράγοντα.

Πιο συγκεκριμένα :

β1) Την περίοδο 1991-2001, περίπου το 28% της αύξησης του εργατικού δυναμικού οφείλεται στην αυξημένη συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό, ενώ σχεδόν το 17% προέκυψε από την αύξηση του πληθυσμού των γηγενών ηλικίας 15-64 ετών (Διάγραμμα 4).

β2) Στην δεκαετία του 2000 το εργατικό δυναμικό αυξήθηκε κάτω από την αποκλειστική επίπτωση της αυξημένης συμμετοχής στην αγορά εργασίας (ουσιαστικά των γυναικών), ενώ η επίπτωση του δημογραφικού παράγοντα ήταν αρνητική λόγω της μείωσης του πληθυσμού σε ηλικίας εργασίας.

2.

Δημογραφική γήρανση, μετανάστευση και
δυνάμει απασχολούμενος πληθυσμός: οι
προοπτικές εξέλιξης

Ερωτήματα:

2.1. Σε ποιό βαθμό μπορεί να υποστηριχθεί ότι τα επόμενα χρόνια ο συνολικός πληθυσμός της Ελλάδας μπορεί να αυξάνει με μηδενική μετανάστευση, δηλαδή, αποκλειστικά μέσω της φυσικής αύξησης (διαφορά μεταξύ γεννήσεων και θανάτων);

2.2. Υπάρχουν κάποιες διαφαινόμενες μεταβολές στην κατά ηλικία δομή του πληθυσμού που θα πρέπει να θεωρούνται αναπόφευκτες; Ποιός μπορεί να είναι ο ρόλος της μετανάστευσης για τις μεταβολές αυτές;

2.3. Ποιός ο ρόλος της μετανάστευσης για τις προοπτικές εξέλιξης της προσφοράς εργασίας στην Ελλάδα;

2.1. Μετανάστευση και προοπτικές εξέλιξης του συνολικού πληθυσμού

Απαντήσεις:

2.1.

2.1.α) Η αναπόφευκτη αύξηση του αριθμού των θανάτων, ως συνέπεια της δημογραφικής γήρανσης, θα απαιτήσει μια συνεχής διεύρυνση του αριθμού των γεννήσεων προκειμένου να μην μειωθεί ο συνολικός πληθυσμός (Διάγραμμα 5). Η σημαντική ανάκαμψη του αριθμού των γεννήσεων δεν φαίνεται ως μια πιθανή εξέλιξη (βλ. μείωση της γονιμότητας των γενεών) και συνεπώς η ασθενής μεταβολή της φυσικής αύξησης, πιθανότατα αρνητική, φαντάζει ως η πιο αναμενόμενη εξέλιξη.

2.1.β) Συνεπώς, ο ρόλος της μετανάστευσης για την αποτροπή μιας μελλοντικής μείωσης του συνολικού πληθυσμού θα είναι καθοριστικός. Γενικά, ένας πιθανός στόχος για αύξηση του πληθυσμού της Ελλάδας, χωρίς την ύπαρξη καθαρής μεταναστευτικής εισροής, φαντάζει ανέφικτος,

2.2. Μετανάστευση και προοπτικές δημογραφικής γήρανσης

Απαντήσεις:

2.2.

2.2.α) Ο αριθμός των ηλικιωμένων ατόμων (65 ετών και άνω) θα αυξηθεί, ως συνέπεια της σημερινής κατά ηλικία δομής του πληθυσμού και της αναμενόμενης συρρίκνωσης της θνησιμότητας. Ο ρόλος της μετανάστευσης θα είναι οριακός για την εξέλιξη αυτή (Διάγραμμα 6).

2.2.β) Η σημερινή ηλικιακή πυραμίδα του πληθυσμού της Ελλάδας οδηγεί σε μια μελλοντική συρρίκνωση του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας (Διάγραμμα 7), αφού τα άτομα που σταδιακά θα συμπληρώνουν την ηλικία των 65 ετών δεν θα αντικαθίστανται από έναν αντίστοιχο αριθμό νέων ατόμων (15 ετών). Η μετανάστευση μπορεί να μετατοπίσει χρονικά τη μείωση του προαναφερόμενου πληθυσμού και να την καταστήσει λιγότερο σημαντική (-16% αντί για -35,5% από σήμερα έως το 2050).

Απαντήσεις:

2.2. (Συνέχεια)

2.2.γ) Οι δύο προαναφερόμενες μεταβολές θα οδηγήσουν στη διαχρονική συρρίκνωση του αριθμού των ατόμων εργάσιμης ηλικίας που αντιστοιχούν σε έναν ηλικιωμένο (Διάγραμμα 8), εξέλιξη η οποία δεν μπορεί να αποτραπεί από τη μετανάστευση.

2.2.δ) Η επίπτωση της μετανάστευσης φαίνεται κάπως πιο σημαντική από την άποψη του βαθμού ηλικιακής ανανέωσης του πληθυσμού των παραγωγικών ηλικιών (15-64 ετών) , στο βαθμό που μπορεί κάπως να συγκρατήσει την αναμενόμενη γήρανση του πληθυσμού αυτού (Διάγραμμα 9).

2.3. Μετανάστευση, δημογραφική γήρανση και προοπτικές εξέλιξης του δυνάμει απασχολούμενου πληθυσμού

Απαντήσεις:

2.3.

2.3.α. Η εκτίμηση της προσφοράς εργασίας, με βάση τα αποτελέσματα των προβολών του πληθυσμού και των (θεωρητικών) μέγιστων ποσοστών απασχόλησης κατά ηλικία και φύλο, φανερώνουν τις δυσμενείς προοπτικές αύξησης του δυνάμει αριθμού των απασχολούμενων τα επόμενα χρόνια (Διάγραμμα 10).

2.3.β. Όσο ο στόχος για αύξηση της πραγματικής απασχόλησης είναι υψηλός, τόσο πιο σύντομο είναι το χρονικό διάστημα κατά το οποίο παρουσιάζεται αδυναμία αύξησης της απασχόλησης από την πλευρά της προσφοράς (εμφάνιση μιας “σφιχτής” αγοράς εργασίας).

Απαντήσεις:

2.3. (συνέχεια)

2.3.β. Ο ρόλος της μετανάστευσης για το χρονοδιάγραμμα εμφάνισης μιας τέτοιας κατάστασης “σφιχτής” αγοράς εργασίας είναι αρκετά περιορισμένος , αφού, μεταθέτει το αντίστοιχο χρονοδιάγραμμα κατά μια δεκαετία η πενταετία για στόχο ετήσιας αύξησης της απασχόλησης κατά 0,5% ή 1% αντίστοιχα.

3.

Δημογραφική γήρανση και μετανάστευση:
ζητήματα μεταναστευτικής πολιτικής

Τα μαθήματα του πρόσφατου παρελθόντος οδηγός για μελλοντικές πρωτοβουλίες;

- Η μετανάστευση έχει την δική της δυναμική, η οποία συχνά είναι ανεξάρτητη από τις πολιτικές μετανάστευσης των χωρών υποδοχής .
- Ο νόμιμος ή μή χαρακτήρας της μετανάστευσης καθορίζεται από τις πολιτικές των χωρών υποδοχής και όχι από τους ίδιους τους μετανάστες.
- Οι πολιτικές καλούνται να ρυθμίσουν τις σύγχρονες μορφές μετανάστευσης (παράνομη μετανάστευση, οικογενειακή επανένωση, πρόσφυγες), χωρίς παράλληλα να υπάρχει μια σαφή γνώση κάποιων ιδιαίτερα σημαντικών περιπτώσεων (π.χ. μετανάστευση διέλευσης-transit).

- Η “επιστροφή” σε μορφές μετανάστευσης όπως αυτή της νόμιμης μετανάστευσης μέσω συμβάσεων απαιτεί τον καθορισμό των αναγκών σε κλάδους οικονομικής δραστηριότητας στις χώρες υποδοχής, και συνεπώς τον προσδιορισμό του βαθμού εξειδίκευσης του μεταναστευτικού εργατικού δυναμικού.
- Ο προσδιορισμός αυτός καθίσταται ακόμη πιο δύσκολος σε περιόδους οικονομικής αβεβαιότητας .
- Συνεπώς, με βάση τα παραπάνω, φαντάζει δύσκολο να υποστηριχθεί ότι , η μελλοντική διεύρυνση της δημογραφικής γήρανσης μπορεί να αποτελέσει ισχυρό επιχείρημα για προσφυγή σε περαιτέρω μετανάστευση.